

Limba noastră-i o comoară, dar și o capcană, când vine vorba de traduceri de filme și cărți din limbile de circulație internațională. Există situații grave, în care titlurile unor opere ale culturii mondiale sunt traduse greșit prin contrasensuri, confuzii de termeni, interpretări deplasate ale originalului sau poetizări în exces. Remediul e să le semnalăm și să sperăm că data viitoare traducătorii vor folosi dicționarele de profil pentru contextul potrivit.

De exemplu, în 2006 peste 22.000 de români semnaseră petiția on-line Salvați-l pe Tweety, simpaticul canar din desenele animate fiind ales ca simbol al unui protest inițiat de un grup de elevi de la Colegiul Național Ferdinand din Bacău, nemulțumiți de dublarea în limba română a mai multor seriale de desene animate clasice. Unii semnatori ai petiției se declarau nemulțumiți de calitatea

traducerilor și dublajului în limba română.

1. Numele actorului francez Alain Delon a devenit termen de dicționar sub forma inedită și calchiată perfect - alendelon, adică o haină de piele îmblănită. Termenul a fost preluat din filmul *Once a Thief* (1965), cunoscut în cinematografele vremii sub titlul *A fost cândva hoț*. Avem aici un caz de traducere evident greșită din engleză, întrucât expresia originară este *Once a thief, always a thief*, ceea ce în română se echivalează prin *Hoțul din fire nu are lecuire*.

2. Filmul *Le Diable au Corps* din 1947 (ecranizare a romanului scris de Raymond Radiguet, 1923) a fost redat greșit sub forma (prea) literală: *Cu diavolul în trup*. În franceză însă, expresia de referință este *avoir le diable au corps*, care tradusă corect în românește își găsește echivalențele cu ușurință: a avea draci, a-l avea pe necuratul în tine sau a fi dat naibii.

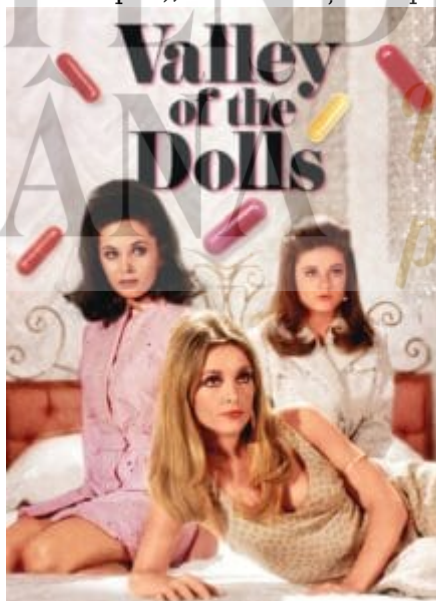
3. Filmul *What's up, Doc?* din anul 1972 este un tic verbal care provine din desenele animate cu iepurele ludic și ironic Bugs Bunny. Desenul animat și filmul au fost trădate de traducătorul român care a ales varianta la îndemână, simplistă și lipsită de sens - *Ce se-ntâmplă, doctore?*. Această expresie colocvială ar fi trebuit tradusă adecvat, mai neaoș, prin: *Ce faci, șefu'?*, sau chiar *Ce faci, bre?*.

4. *Unora le place jazzul!* este traducerea adaptată după titlul celebrului film *Some Like It Hot* (1959); în traducere literală, calchiată, înseamnă, de fapt, *Unora le place fierbinte*. Cuvântul hot, care înseamnă în prima sa accepțiune fierbinte, este folosit și pentru a desemna un anumit tip de muzică de jazz febril (*hot-jazz*), în tempo rapid. Traducerea consacrată pentru cinematografele noastre a preferat ultima accepțiune, dar sensul corect și de tramă din film (cu trimitere directă la nurea Marilyn Monroe) are la bază un joc de cuvinte pentru femeile fierbinți, deci ușoare. Propunerea de traducere românească posibilă pe care o propun: *Unii n-au astâmpăr!*

5. 400 cents coups... - 400 de lovituri. Titlul românesc calchiază expresia franceză idiomatică: faire les quatre cents coups care înseamnă la nivel colocvial o facem lată, ne facem de cap, sau chiar a chiuli în contextul poveștii din film. Spectatorul nevizat este îndreptățit să se întrebe: Ce-i cu cele 400 de lovituri? Unde e vorba de ele, în film? Această eroare de traducere s-a mondializat, deoarece toate afișele de film din lume preiau ... cele 400 de lovituri. Originea expresiei o regăsim în istoria Franței, în 1621. Ludovic al XIII-lea se afla în război cu protestanții și a asediat orașul Montauban. Pentru a-l face pe inamic să cedeze, el a bombardat orașul cu 400 de salve de tun, întrerupând festivitățile locuitorilor. Din păcate pentru monarh, operațiunea nu a avut niciun efect, consolidând doar hotărârea localnicilor de a se opune. Câteva zile mai târziu, regele ar fi ordonat trupelor sale să se retragă. Și azi are loc Fête des 400 coups din Montauban, care sărbătorește acest episod istoric în fiecare toamnă.

6. Rapsodia albastră de George Gershwin este cea mai cunoscută lucrare simfonică în care sunt îmbinate elemente specifice jazzului și bluesului, creându-se astfel așa-numita școală americană. Din acest motiv, traducerea în română este greșită: Rhapsody in Blue nu se referă deloc la cromatică, ci exclusiv la influența bluesului.

7. Entre chien et loup (1938-1943) este numele unui tablou de Marc Chagall, care în albumele românești de pictură apare eronat: Între câine și lup!... Aceeași eroare flagrantă de traducere va fi preluată în pelicula regizorului Alexandre Arcady din 2002 - Între câini și lupi. Emil Hurezeanu, în 1996, își lansează volumul de eseuri politice cu acest titlu, dar în interviurile vremii argumentează originea corectă a sintagmei în discuție. În franceză expresia se referă la un peisaj între câine și lup (sens figurat), în cel mai întunecat amurg, la crepuscul, când nu mai poți să vezi lucrurile clar. Fără îndoială, expresia face trimitere la Lupul (în latină Lupus), o constelație de pe cerul sudic, respectiv

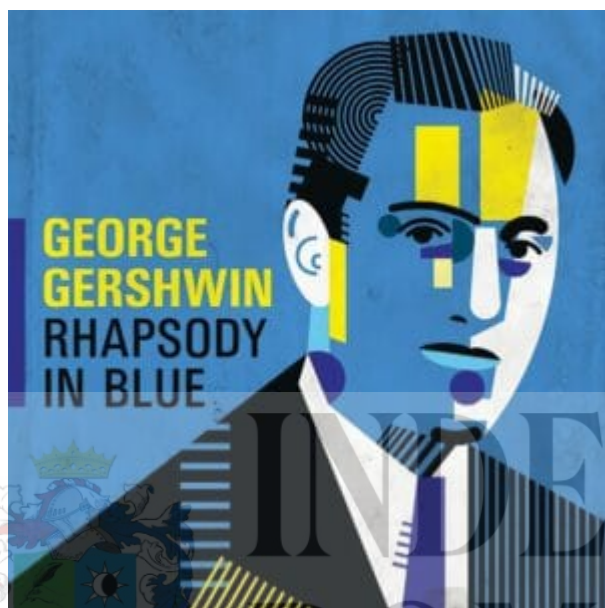
constelația Câinele mic din constelația Orion.

8. Filmul Valley of the Dolls din 1967 (Valea păpușilor), cu Sharon Tate, a rulat și la noi cu succesul de casă al superproducțiilor epatante, dar greșeala de traducere din titlu pare surprinzătoare. În engleză doll înseamnă păpușă, dar are și un omonim de jargon, cu sensul de pastile care conțin droguri și tranchilizante. Este evident, deci, că autorii filmului au mizat pe jocul de cuvinte și s-au referit atât la păpușile-staruri, cât și la pastilele-drog. Unde dai și unde crapă!

9. Mission: Impossible (1996) este o serie de filme de acțiune bazată pe serialul de televiziune din 1966 și 1988 cu același nume. În trilogia recentă a Misiunii apare Tom Cruise, în rolul lui Ethan Hunt, un agent I.M.F. S-a tradus în grabă Misiune imposibilă, fără a se lua în considerare faptul că, pentru a se preta la o astfel de traducere, adjectivul impossible, conform topicii din limba engleză, ar fi trebuit să se găsească în fața substantivului mission. Astfel, s-a făcut abstracție de punctuație „:”.

Traducerea ar fi trebuit să fie Misiune: imposibilul.

10. O altă trilogie, de această dată livrescă, asociată adagiului traduttore-tradittore (verdict din teoria literară aplicat pentru prima dată francezilor de către italienii furioși care considerau că multe traduceri în limba franceză ale lui Dante trădau fie frumusețea, fie acuratețea operei) este romanul *Mourning Becomes Electra* (1931) a lui Eugene O'Neill, care a apucat să intre în bibliotecile românești sub titlul *Din jale se întrupează Electra* (trad. Petru Comarnescu și Margareta Sterian), fără ca traducătorii să știe că *to become* nu înseamnă doar a deveni, ci și a i se potrivi, a-i sta bine. De asemenea, *mourning* nu are doar sensul de jale, ci și pe acela de doliu. În aceste condiții, titlul corect al piesei în limba română ar fi trebuit să fie *Doliul îi prinde bine Electrei*.

11. Poezia din traduceri apare tot în zona romanelor celebre, cum ar fi *Wuthering Heights*, roman tradus inițial chiar de Profira Sadoveanu sub forma *Culmile bătute de vânt* (într-un articol din *Adevărul*, 11 aprilie 1937); în schimb, în varianta clasică a Henriettei Yvonne Stahl din 1964 (Editura pentru literatură universală) traducerea din engleză devine *La răscruce de vânturi*. Situația se repetă în cazul romanului ecranizat *Gone with the Wind* care, într-o traducere mai apropiată de spiritul cărții, nu ar fi nicidecum romanțiosul titlu *Pe aripile vântului*, ci *S-a dus, odată cu vântul*. Desăvârșirea traductologică a vântului pare să fi venit, însă, de la poetul Adrian Păunescu, care întors din Statele Unite, unde beneficiase de o bursă la Universitatea din Iowa (octombrie 1970), a tradus textul *Blowing in the wind*, al lui Bob Dylan, cu titlul aliterativ *Vânare de vânt*. No comment.

12. Și afișele filmelor românești ne oferă surprize neplăcute sub aspect ortoepic și lingvistic: formă de plural greșită (21 de rubini, în loc de rubine), opțiuni de scriere greșite și variante suprarealiste (Hai hui în timp, în loc de haihui; Nu mă atinge-mă, în loc de numele corect al plantei *Mimosa pudica*, supranumită nu mă atinge), lipsa semnelor de punctuație - virgula (O lebădă iarna; Pentru mine tu ești Ceaușescu), semnul întrebării (Quo vadis homo sapiens; Unde ești, copilărie...) și semnul exclamării (Bună seara, Irina; Să nu ucizi; Binecuvântată fii, închisoare; Sancta simplicitas). Un aspect inedit și insolit a fost folosirea pentru prima dată în spațiul afișelor de film a limbajului argotic: *Babardeală cu bucluc sau porno balamuc*.

Florentin Streche